

Sommerju. Najdena je bila še relativno majhna spona v obliki črke D, ki ima obroč pravokotnega preseka z žlebom na spodnji strani, ter trije ovalni okovi.

Zastopane so tudi spone s pravokotnimi okovi. Dve imata obroč v obliki črke D in pravokotni okov s po dvema zakovicama. Trn je pri obeh vzdolžno fasetiran in se zaključuje koničasto. Ena spona ima obroč v obliki črke D z železno polosjo in okov, okrašen s punciranimi krožci. Najdena sta bila še dva pravokotna okova.

Spona s polkrožnim obročem ima zaključke v obliki močno stiliziranih živalskih glav, okov manjka.

Zastopani so tudi jermenski okovi. Dva sodita v skupino krilatih okovov, ki so se nosili v garniturah z različnimi sponami. Ker sta okova posamični najdbi, jima ni mogoče določiti ustrezne pasne sponse. Najden je bil tudi podolgovata pasni okov, okrašen s fasetiranjem, žlebljenjem in dvema krožnima očescema.

Iz Avguste Vindelikov izvira tudi pet srčastih jermenskih zaključkov, datiranih v zadnji dve tretjini 4. in v zgodnje 5. st.

Dva okova sta okrašena s klinastim vrezom. Pravokotni okov bi lahko pripadal petdelnim pasnim garnituram tipa Böhme A ali garnituram tipa Vieuxville. Romboidni okov verjetno pripada eni od pasnih garnitur tipa Böhme A ali B.

Popolnoma ohranjena je pasna spona z ovalnim obročem in pravokotnim okovom. Obroč in okov sta okrašena s punciranimi, nasprotno postavljenimi trikotniki. Kochova uvršča spono z motivom volčjih zob v tip Veringenstadt z največjo zastopanostjo v južni Nemčiji in severni Galiji ter jih datira v desetletja okrog leta 400. Zaradi njihove številčnosti na alamanskem območju se zdi verjetnejša datacija v prvo polovico in do sredine 5. st.

Pasna spona s pravokotnim obročem, ki ima na obe strani podaljšano prečko okvirja, in s pravokotnim okovom, okrašenim s punciranimi krožci, je zaenkrat edinstvena najdba. Najdiščni podatki niso znani, zato je najdba datirana glede na datacijo garnitur s punciranim okrasom v prvo polovico 5., morda do sredine 5. st.

Najdeni so bili še trije cevasti okovi in dva podolgovata okova s privzdignjenim osrednjim delom.

V zadnjem poglavju avtorica izvednoti rezultate tipološke analize. Prisotnost vojske že v predtetrahničnem obdobju kažeta dve fibuli prehodne oblike od fibul na šarnir k fibulam s čebulastimi gumbi. Z desetimi primerki so zastopane fibule s čebulastimi gumbi tipa Keller/Pröttel 1, značilne za obdobje tetrahnije. Najpogostejša oblika fibul s čebulastimi gumbi so fibule tipa Keller/Pröttel 3/4, značilne za drugo polovico 4. in začetek 5. st., kar ustreza že poznani sliki iz Recije. Nerazločljiva ostaja odsotnost fibul tipa Keller 6, ki pomenijo znak prisotnosti visokih civilnih in vojaških uradnikov v prvi polovici 5. st.

Med pasno opremo je zaslediti le nekaj primerov, ki jih je mogoče datirati že v obdobje tetrahnije. Za večino posamičnih najdb pasne opreme je mogoča le dokaj splošna datacija. Najmlajše so najdbe garnitur s klinastim vrezom in punciranim okrasom, datirane do sredine 5. st. Odprto pa ostaja vprašanje, ali lahko o rimski prisotnosti v mestu domnevamo še po sredini 5. st., saj drobne najdbe tega ne potrjujejo. Tako tudi po analizi najdb še vedno ostaja nerešeno vprašanje poselitve po sredini 5. st. Trenutno kaže, da je bilo življenje omejeno na majhno, delno krščansko skupnost, preko katere je preživel kult Afre.

Avtorica se ukvarja tudi z izvorom ter razširjenostjo fibul in pasne opreme. Neposrednih dokazov za izdelavo fibul in pasne opreme v Avgusti Vindelikov ni, čeprav bi jo lahko pričakovali. Nekaterim predmetom pa je s precejšnjo verjetnostjo mogoče določiti izvor (npr. prehodna oblika od fibul na šarnir k fibulam s čebulastimi gumbi, spona z zaključki v obliki živalskih glav, ločne fibule tipa Leutkirch ...).

Analiza razprostranjenosti fibul in pasnih garnitur na območju mesta je pokazala, da v 4. in tudi še v 5. st. ni prišlo do zmanjšanja mestnega ozemlja. Vsaj občasno vojaško prisotnost v mestu je mogoče domnevati najmanj do prve tretjine, morda pa je še celo do sredine 5. stoletja.

Zvezdana MODRIJAN

Franz Mandl (mit einem Beitrag von Gerhard W. Mandl): *Felsbilder. Österreich - Bayern. Nördliche Kalkalpen*. Forschungsberichte der ANISA 4, ANISA, Verein für alpine Forschung, Haus im Ennstal 2011. ISBN 978-3-901071-23-2. 360 strani.

Po manj kot letu dni je pred nami že nova knjiga zelo aktivnega avstrijskega združenja za preučevanje arheologije v Alpah, ANISA – Verein für alpine Forschung. Doslej smo serijo *Forschungsberichte der ANISA* poznali predvsem po rednih izdajah zbornikov oziroma večavtorskih monografijah: Königreich-Alm. Dachsteingebirge. 3500 Jahre Almwirtschaft zwischen Gröbming und Hallstatt (2007); Almen im Visier. Dachsteingebirge, Totes Gebirge, Silvretta (2009); Archäologie in den Alpen. Alltag und Kult (2010). Tokratna izdaja je monografija, njen glavni avtor Franz Mandl pa je tudi gonilna sila združenja.

Knjiga ima naslov *Slike v kamnu* (ali stenske slikarije, kot jih včasih imenujemo v slovenskem jeziku). Obravnavani spomeniki so predvsem izraz nepisane ljudske kulture preteklih stoletij, nekateri prazgodovinski primerki s t. i. *retijskimi napisi* pa hkrati dokazujejo, da gre za mnogo starejši pojav z zelo dolgo preteklostjo.

Raziskava temelji na izjemno zajetnem korpusu 1200 spomenikov, v knjigi je s fotografijami in kratkimi opisi predstavljena približno tretjina vseh. Cilj knjige je predstaviti stanje raziskav na karseda reprezentativnem vzorcu z območja današnjih avstrijskih dežel Spodnja Avstrija, Zgornja Avstrija, Štajerska, Solnograška, Tirolska, Vorarlberg in deloma tudi Bavarska.

Na začetku je bralec na kratko seznanjen z geografskim in geološkim pregledom območja raziskav, ki mu sledi njihova strnjena zgodovina. Sledi prikaz najpogostejših oblik najdišč, hkrati pa je predstavljena tudi problematika njihove spomeniške zaščite.

Sledi geološka analiza procesa staranja oziroma propadanja teh spomenikov zaradi vremenskih vplivov (avtor Gerhard W. Mandl). Prikazana je tudi uporabljena metoda dokumentiranja, predvsem postopkov razpačevanja (t. i. rektificiranja) fotografij in 3R-laserskega snemanja.

Na podlagi analize sledov procesov staranja na posameznih vrezih je možno določanje relativne starosti. Primerjalne analize so pokazale, da plitvi vrezji v apnenec po nekaj stoletjih niso več prepoznavni, če ne ležijo na zaščiteni legi. Večina gradiva je tako datiranega v pozni srednji in novi vek.

Večji del knjige je namenjen predstavitvi tipičnih primerov slik v kamnu, ki so tipološko razporejeni v sklope *ljudska verovanja, ljudska umetnost, stene, vozli, napisi* (v tem poglavju so zastopani tudi prazgodovinski retijski napisi in rimskodobni napisi), *simboli, drevesa, krščanski simboli, trikotniki, dlani, podkve, geometrični motivi, lestve, ljubezenski in spolni simboli, mlini, pentagrami, stolpi, orožje, orodje, kompleksne predstave, živali, lovski prizori in ljudje*. Opisan tipološki izbor je podkrepjen s tabelami, kjer so posamezni prizori vsakega sklopa predstavljeni z dokumentarno risbo.

Knjiga se zaključuje z napotki za obisk izbranih najdišč, spletnimi viri ter s seznamom izbrane literature. Je odličen priročnik ter dobro izhodišče, da se seznanimo s tematiko slik v kamnu v alpskem svetu. Kljub temu da knjiga nima širših ambicij, sem kot bralec pogrešal kartografske podlage. Uvodna poglavja (predvsem poglavje o metodologiji dokumentiranja) in izjemno kakovostno fotografsko gradivo pa so zagotovilo, da bo zbrano gradivo v prihodnosti lahko uporabljeno za znanstveno analizo, ki si jo ta izjemno zanimiva in izpovedna tematika zagotovo zasluži.

Benjamin ŠTULAR

PhilipVerhagen, Axel. G. Posluschny in Alžběta Danielsová (ur.): *Go Your Own Least Cost Path. Spatial technology and archaeological interpretation. Proceedings of the GIS session at EAA 2009, Riva del Garda*. BAR. International Series 2284, Arhaeopress, Oxford 2011. ISBN 978-1-4073-0861-6. 77 strani, barvne ilustracije.

Kot pove že naslov "Pojdi po svoji optimalni poti. Prostorke tehnologije in arheološka interpretacija. Zbornik GIS sekcije na konferenci EAA 2009, Riva del Garda" gre za publikacijo prispevkov konference. Natančneje, gre za sekcijo o uporabi in interpretaciji geografskih informacijskih sistemov (GIS) v arheologiji krajine. V razmeroma tankem zvezku pri nas še vedno priljubljenega "BAR-a" najdemo sedem prispevkov z odličnimi barvnimi ilustracijami: *Incorporating GIS Methodological Approaches in Heritage Management Projects* (J. H. Altschul et al.), *GIS and the Evaluation of Natural and Cultural Sites during the Planning Process. The Eskilstuna Project* (W. Bondesson et al.), *Reconstruction of the Early and Middle Neolithic Settlement Systems in the Upper Dvina Region (NW Russia)* (A. Mazurkevich, E. Dolbunova), *Pollen and Archaeology in GIS. Theoretical Considerations and Modified Approach Testing* (A. Danielisová, P. Pokorný), *Following Roman Waterways from a Computer Screen. GIS-based Approaches to the Analysis of Barcino's Aqueducts* (H. A. Orengo, C. Miro i Alaix), *Sherds on the Map. Intra-site GIS of the Neolithic Site of Bylany (Czech Republic)* (P. Květina, M. Končelová), *Pyrotechnology or Fires. Spatial Analysis of Overtired Pottery from the Late Bronze Age Settlement in Turnov - Maškovy zahrady (NE Bohemia)* (R. Thér, J. Přostedník).

Prispevki so razdeljeni v tri tematske sklope. Prva dva prispevka sta s področja upravljanja s kulturno dediščino. Prvi (Altschul et al.) prikazuje arheološki napovedni model, ki je vreden pozornosti predvsem zaradi izbire

lokacije v Senegal. Gre za področje z odlično ohranjenim arheološkim zapisom in etnografskimi podatki, o katerih pa skorajda ni arheoloških podatkov. Nakazan je zanimiv potencial projekta, tako imenovano modeliranje z agenti (*ang. agent based modelling*) kot tudi s stališča populazacije dediščine. Žal pa je prispevek zgolj napoved in (še?) ne prinaša rezultatov.

Drugi prispevek (Bondesson et al.) je za slovensko arheologijo zanimiv predvsem zaradi tega, ker prikazuje eno možno rešitev implementacije Evropske konvencije o krajini. Vendar je ponujen konvencionalni pristop, ki rešuje le del problematike.¹

Sledijo tri regionalne GIS-študije. Tradicija uporabe GIS-ov v arheologiji je najdaljša ravno v tovrstnih študijah in vedno znova velja poudariti pionirsko vlogo slovenskih raziskovalcev.²

Prvi prispevek (Mazurkevich, Dolbunova) je za slovenske raziskovalce lahko zanimiv zato, ker študijo gradi na rekonstrukciji paleojezera Sennica na ruskem zahodu. Uporabljene metode sicer sodijo v železni repertoar vsake GIS-analize, a rezultati so kljub temu – ali morda ravno zato – zanimivi.

Naslednji prispevek je mnogo bolj inovativen, saj je eden prvih, ki skuša v GIS-okolju združiti pelodne analize in arheološke podatke. Metodo bo potrebno še nekoliko nadgraditi, vendar so rezultati že sedaj izjemni in kažejo eno izmed smeri razvoja pelodnih analiz. Vsekakor je to najboljši prispevek v knjigi.

Zadnji prispevek v tem sklopu (Orengo, Miro i Alaix) predstavlja študijo akvadukta na področju moderne Barcelone in ga lahko ocenimo podobno kot knjigo v celoti: soliden prispevek z zanimivim rezultatom, ki ne prinaša posebnih presežkov.

V zadnjem delu knjige sta predstavljeni GIS analizi najdišč. Najprej najdemo prispevek (Květina, M. Končelová) o prostorski analizi lončenine v neolitski naselbini, zadnji prispevek (Thér, Přostedník) pa govori o fenomenu t. i. sekundarno ožgane keramike v bronastodobnih najdiščih na vzhodnem Češkem. Obe analizi sta sicer metodološko zanimivi, rezultat pa je pri obeh skorajda trivialen. Prva analiza namreč z zapletenim pristopom skuša oceniti, ali je plast lončenine v jami konkavnega ali konveksnega preseka, druga pa, ali se položaj sekundarno ožganih odlomkov ujema s položajem stavb. Oba rezultata bi lahko "prebrali" tudi iz klasične arheološke risbe preseka in tlorisa.

O knjigi kot celoti poleg povedanega lahko zapišemo še, da gre za sicer naključen, a zelo zanimiv in izpoveden presek GIS-študij v evropski arheologiji. Nič več in nič manj.

Opombe:

¹ Več o tej temi: B. Odar, Brezzoba Evropska konvencija o krajinah. Historične krajine in njihova zaščita, *Delo*, 3. 12. 2009, str. 26; B. Štular, Historična karakterizacija krajine / Historical Landscape Characterisation, *Varstvo spomenikov* 46, 2011, 116–144; S. Kelleher in B. Štular, Urban historic landscape characterisation in practice: Oldbury town centre case study, *Arheo* 26, 2009, 125–139.

² Predvsem: V. Gaffney in Z. Stančič, *GIS approaches to regional analysis: A case study of the island of Hvar* (Ljubljana 1991). Pa tudi: J. Dular, B. Slapšak, Z. Stančič in S. Tecco Hvala, *Arheologija in GIS*, v: *Dela. Oddelek za geografijo*